

Barne-, ungdoms-
og familiedirektoratet

Kompetanseteamet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse

FAGDAG NEGATIV SOCIAL KONTROLL OG TVANGSETESKAP

November 2017

Eva Torill Jacobsen
Seniorrådgiver

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet

Hva er ære

Ære er i utgangspunktet et universelt begrep som forbindes med selvfølelse og selvrespekt, sosial anerkjennelse, omdømme, sosial status og posisjon.

(Unni Wikan 2005)

Ære kan fås og ære kan tapes

Hva som gir ære og hva som fører til tap av ære varierer i ulike samfunn, kultur og tradisjoner.

Egne æres kodekser angir hva som fører til ære og hva som må til for å gjenopprette tap av ære.

Æresbegrepet får ulikt innhold i ulike samfunnsstrukturer

Individorientert samfunn

Ære forstås som noe personlig.

- Anerkjennelse av status er basert på individuelle prestasjoner
- Individet har ansvar for seg selv og sine handlinger
- På ære og samvittighet
- Æresord

Gruppeorientert samfunn

Æren er kollektiv og noe man er født med og en slags moralsk kapital

Det motsatte av ære er vanære

- Mister man ære, mister man alt
- Ære gir integritet – skam fratår integritet

Å beholde æren blir bokstavelig talt livsviktig.

- Hvis noen bryter æresreglene så mister alle æren

Gruppeorientert samfunn

Menn har ære – kvinner har ærbarhet

- Ære handler i stor grad om kjønn og kvinners seksualitet
- Et rykte kan være nok til å tape ære
- Jenter og kvinner må kontrolleres og passes på slik at de ikke gjør noe som får andre til å snakke om dem
- Reproduksjon er sentralt spørsmål – dvs. hvem kvinnen får barn med er viktig for familiens status og økonomi.

Tappt ære kan gjenvinnes – æresrelatert vold

- Fysisk og psykisk vold
- Ekstrem sosial kontroll
- Frihetsberøvelse
- Sendes ut av landet
- Utstøting – utfrysing: isolasjon
- Tvangsekteskap
- Æresdrap

Æresrelatert vold handler om overgrep mot et individ som har vanæret eller som det fryktes kan vanære familien.

Volden blir utløst av familiens behov for å beskytte og har som mål å forhindre ærestap eller å gjenopprette tappt ære, anseelse og respekt.

Tvangsekteskap

***Tvangsekteskap* er et ekteskap der minst en av ektefellene:**

- ikke har reell mulighet til å forbli ugift uten å bli utsatt for represalier,
- ikke har en reell mulighet til å velge en annen partner uten å bli utsatt for represalier.
- har samtykket til ekteskap etter press, trusler eller annen psykisk eller fysisk vold.

Den utsattes egen opplevelse av tvang må tillegges stor vekt.

Tvangsekteskap

- Tvangsekteskap for å bevare/gjenopprette ære
- Økonomisk motiverte tvangsekteskap
 - - Salg av jenter/kvinner til ekteskap
 - - eiendom/rikdom holdes innen familien
- Tvangsekteskap motivert av ønske om migrasjon
- Gi bort datter til ekteskap som oppgjør i en konflikt. Tapende part må gi bort en datter.
- Løsning av konflikter på landsbynivå gjennom ekteskap
- Bytte ekteskap. En mann tar en kvinne til brud mot at brudens bror tar mannens søster til brud. (Dvs. to familier bytter kvinner til ekteskap).
- Enkeekteskap
- Jente/kvinne giftes bort med Koranen.
- Ekteskap som kur mot homofili

Æresrelatert vold- utløsende årsaker

- Kjæreste
- Feil venner
- Livsstil
- Seksuell omgang før ekteskap
- Homofili
- Valg av ektefelle
- Utroskap
- En kvinnes ønske om skilsmisse
- Blitt for «norsk»
- Hjelpeapparat inn

- Rykter: Æren sitter i de andres blikk

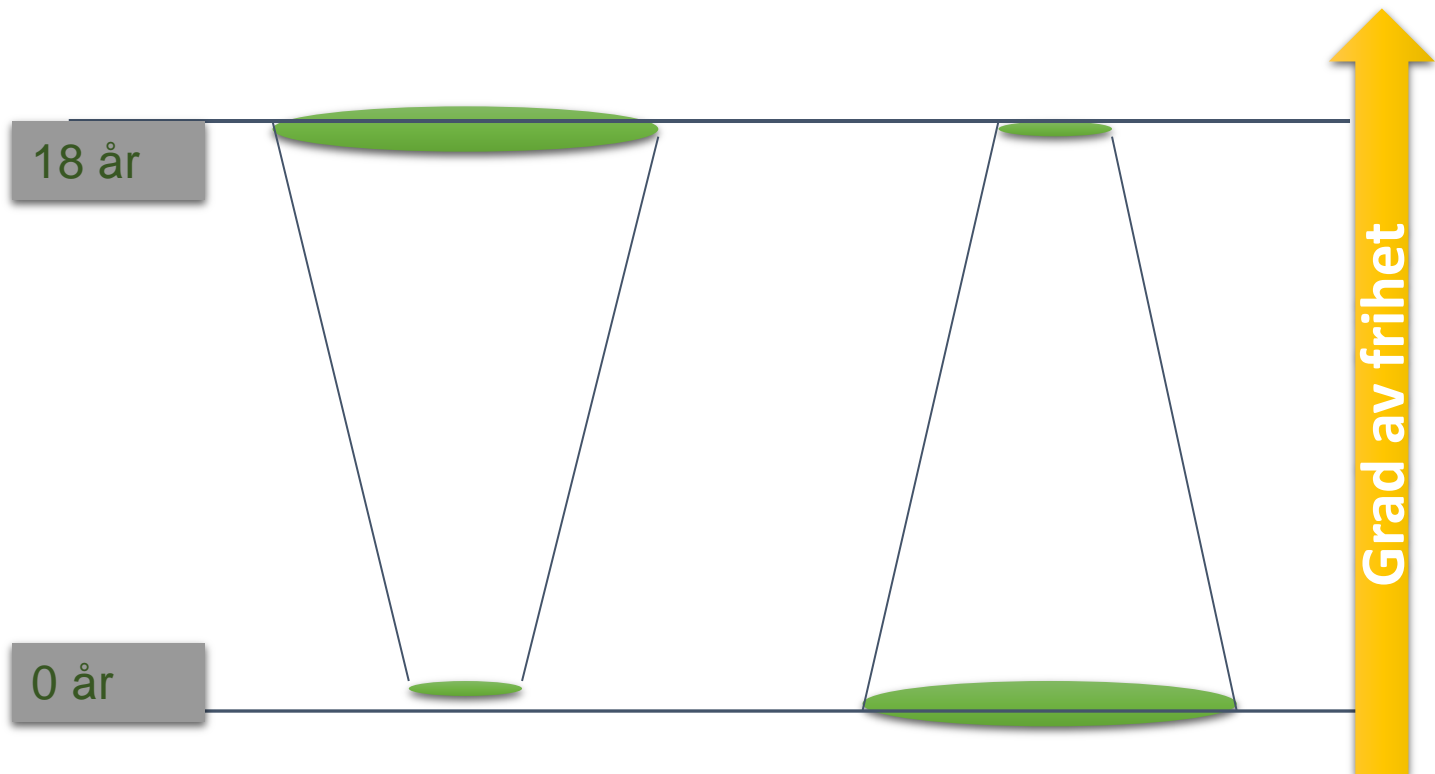

Fadime- når æren tar liv

- «Det synet som mine foreldre hadde var at familien og slekten skulle stå i sentrum, derfor måtte jeg tenke på familiens beste fremfor mitt eget velbefinnende. Det er bedre at en person lider enn at en hel familie og slekt lider»
- «Jeg er deres (slekten) ansikt utad. I alt jeg gjør må jeg tenke på mennene i min familie, for alt jeg gjør påvirker deres heder»
- «Nå vil ingen gifte seg med jentene i min slekt. Etter hva jeg har gjort, blir alle ansett som horer»

Barneoppdragelse – utvikling av frihet og selvstendighet

Figuren til Skytte (s 39, 1999) Frihetsdimensjoner i barneoppdragelsen

Hva er negativ sosial kontroll

- Fravær av frihet til å ta egne valg
- Ekstrem sosial kontroll
- Frihetsberøvelse

Vi vet bedre enn deg hva som er best for deg, det vil si oss

Systematisk sosial kontroll som bryter den enkeltes grunnleggende rett til selvbestemmelse og bevegelsesfrihet – alder og modenhet tatt i betraktning.

Kontrollen gjennomføres ofte ved vold eller trusler.

Formålet er å forebygge uønsket adferd eller som straff for uønsket adferd.

Kontrollen kan komme fra mange hold (storfamilie, miljø mm.)

Trusselen om brutt tilknytning virker

Vi trenger alle å føle tilknytning: barn, ungdom, voksne.

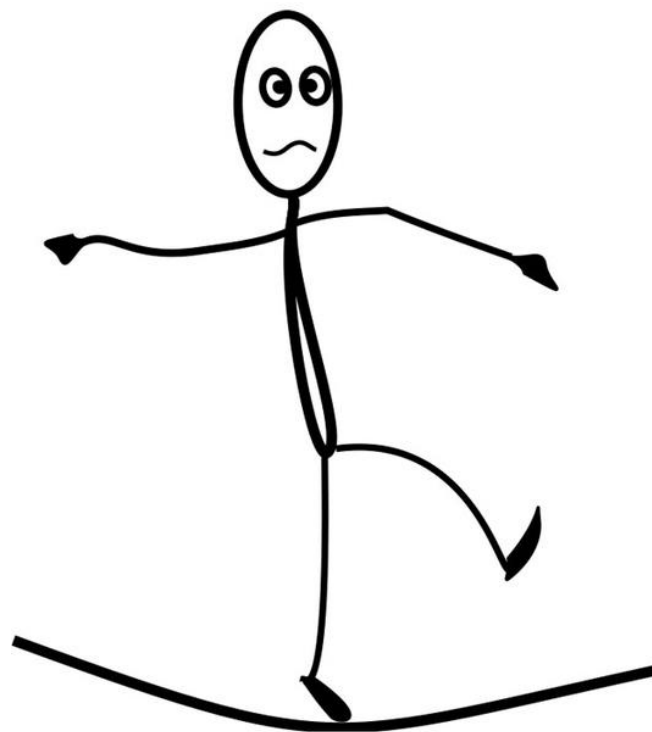
Barn og ungdom forsøker å tilpasse atferden sin etter hvordan voksne/ rollemodeller de ser opp til oppfører seg for å få den kontakten de trenger.

Alvorlige konsekvenser

Parallele samfunn

Får ikke delta: manglende sosial kompetanse og forståelse for samfunnet vi lever i

Barn og unge blir balansekunstnere

Hva ser du etter - tegn til bekymring

- **PSYKISKE OG FYSISKE SYMPTOMER**

- Generell mistriivsel
- Ensomhet
- Trøtthet, søvnproblemer
- Konsentrasjonsproblemer
- Skyld- og skamfølelser
- Samvittighetskvaler
- Depresjoner /angst
- Manglende motivasjon/oppgittthet
- Relasjonsproblemer
- Psykosomatiske problemer
- Selvskading/ selvmordsforsøk

Hva ser du etter- tegn til bekymring

ADFERDSENDRINGER

- Endringer i påkledning
- Lyver
- Mistroisk
- Aggressiv /oppfarende
- Rastløs
- Likeglad
- Virker redd, engstelig, innelukket
- Bekymret
- Stjeler eller annen avvikende adferd
- «Alt for» velfungerende

Hva ser du etter- tegn til bekymring

SKOLE, JOBB OG FRITID

- Får ikke delta i sosialt liv, få venner
- Deltar ikke i skolens arrangementer/fritidsaktiviteter
- Får ikke delta i aktiviteter med motsatt kjønn, som f. eks. arbeidsgrupper på skolen
- Hentes på skolen
- Får ikke bestemme utdanning selv
- Skoleprestasjoner blir dårligere
- Mye fravær
- Kommer for sent/holder ikke avtaler
- Mange plikter og ansvar hjemme
- Lever et dobbeltliv mellom skole /hjem
- Får ikke lov til å jobbe

Hva ser du etter- tegn til bekymring

FAMILIERELASJONER OG HISTORIKK

- Familien bestemmer hva den unge skal gjøre (utdannelse, ektefelle)
- Familien planlegger forlovelse
- Familien skal reise til opphavslandet i en lengre periode
- Søster eller bror har vært utsatt for press til ekteskap
- Familien overvåker og kontrollerer
- Familien sjekker mobil og PC-bruk
- Endringer i familierelasjoner og roller (f. eks. far dør)
- Tidligere voldshistorikk i familien

Glem ikke guttene

Jenter

- Utsettes for kontroll
 - Bærer av familiens ære
- Pubertet/ seksualitet
- Seksuell legning/ kjønnsuttrykk
- Press til ekteskap
- Utsettes for vold og trusler
- Mødrene som utøvere av kontroll

Gutter

- Utøver av kontroll
 - Ansvar for å sikre familiens ære
- Friere grenser enn jenter
- Seksuell legning/ kjønnsuttrykk
- Press til ekteskap
- Utsettes for vold og trusler
- Fedre som utøvere av kontroll

Hva gjør du?

FORBERED DEG

- Hva vet du om personen det gjelder
- Praktisk organisering (hvor, hvem skal være tilstede, tolk?)
- Involver en kollega - vær flere som kjenner saken
- Er det andre samarbeidspartnere som bør være med

LAG STRATEGI FOR SAMTALEN

Hvordan vil du starte den første samtalen:

kommer personen til deg, lytt. Har du tatt initiativ til samtalen, fortell hvorfor.

Hvordan vil du skape tillit

Hvordan vil du gjennomføre samtalen:

- La den unge fortelle fritt
- Fortelle hva du vet
- Avklare at dere er på samme spor (spørre om det samme flere ganger)

Hvordan vil du ta opp vanskelige temaer

Hva gjør du hvis samtalen går i stå/ stopper opp – plan B

Hva gjør du hvis personen ber om hjelp- hva kan du tilby

Hva gjør du hvis du er akutt bekymret

«Fortell ikke til noen hva jeg har sagt» – hvordan håndterer du dette

Hva gjør du

KARTLEGG – STILL SPØRSMÅL

- Hvem bestemmer i familien? (Roller.)
- Hvilken rolle har ungdommen i familien?
- Hvilke regler gjelder i familien?
- Er reglene de samme for alle?
- Hvilke frihetsrom/arenaer har ungdommen?
- Opplever ungdommen seg hørt og sett?
- Hvordan forholder ungdommen seg til regler, grenser og autoritetspersoner?
- Hvordan forholder ungdommen seg til familiens æresbegreper?
- Har noen i familien brutt familiens ære?
- Hva skjedde da?
- Utsettes ungdommen for press, kontroll, vold?

Hvilke framtidsutsikter har ungdommen?

Hvilke fremtidsdrømmer har ungdommen?

Kjenner ungdommen til sine egne rettigheter og norsk lov?

Kjenner ungdommen til hjelpeapparatet?

TIPS TIL DEG I HJELPERROLLEN

HVA VET JEG?

Hvilken kunnskap har jeg om ære og negativ sosial kontroll?

Har jeg forstått og kartlagt hva ære er for den utsatte selv og familie/nettverk?

Hvordan forvalter jeg min makt i kraft av rolle, språk, tempo, definisjonsmakt?

Hvilken kjennskap har jeg til aktører/hjelpere på feltet æresrelatert vold?

Hvor mye informasjon om den utsatte skal jeg dele med hvem?

Hvordan bør jeg forvalte min taushetsplikt og meldeplikt?

Har jeg et nettverk og rutiner for egenomsorg som helper?

HVA KAN JEG GJØRE

Avklare egne verdier i forberedelse og underveis i samtaler

Sjekk ut hypoteser med kollegaer, «kulturkonsulenter»

Drøft saker med kolleger, barnevern, politi, kompetanseteamet

Konkret, ikke syning

Anerkjenne foresattes livssituasjon og historie, migrasjonsfokus

Kartlegge foresattes tidligere erfaringer med møter med norsk hjelpeapparat

HA EN PLAN - LAG RUTINER PÅ ARBEIDSPLASSEN DIN (Akutt/ikke akutt)

AVVERGINGSPLIKTEN

Med bot eller fengsel inntil 1 år straffes den som unnlater gjennom anmeldelse eller på annen måte å søke å avverge en straffbar handling eller følgerne av den, på et tidspunkt da dette fortsatt er mulig og det fremstår som sikkert eller mest sannsynlig at handlingen er eller vil bli begått. **Avvergingsplikten gjelder uten hensyn til taushetsplikt** og gjelder straffbare handlinger som nevnt i:

§§111, 113, 115, 117, 121, 123, 128, 129, 138, 140, 141, 142, 143,144,192, 193, 194, 223, 239, 255, 256, 259, 274, 275, 279, **282, 283**, 288, 291, 295, 299, 312, 314, 327, 329, 355 og 357.

Militær straffelov §§50, 52 eller 96

Sikkerhetsloven §18a, jf 31 fjerde ledd.

Kompetanseteamet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse

•Nasjonalt tverretatlig fagteam

•Gir råd og veiledning til tjenesteapparatet og enkeltpersoner i saker som omhandler tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og/eller æresrelatert vold

•Sammensatt av representanter fra seks direktorater:

- Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi)
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir)
- Utlendingsdirektoratet (UDI)
- Politidirektoratet (POD)
- Helsedirektoratet (Hdir)
- Arbeid- og velferdsdirektoratet (Avdir)

KOMPETANSETEAMETS OPPGAVER

- Gir råd og veiledning til tjenesteapparatet i enkeltsaker
- Sørger for at enkeltpersoner som tar kontakt får nødvendig oppfølging av tjenesteapparatet
- Bidrar til kompetanseheving i tjenesteapparatet
- Er kontaktpunkt for Utenriksdepartementet i saker der utsatte befinner seg i utlandet, for å foreta den nødvendige koordineringen med berørte etater i Norge
- Forvalter refusjonsordningen ved behov for økonomisk hjelp til hjemreise fra utland
- Svarer på spørsmål på nettstedet ung.no
- Koordinerer og tildeler plasser i det nasjonale bo –og støttetilbudet for personer over 18 år

KONTAKTINFORMASJON TIL KOMPETANSETEAMET

**Kompetanseteamet mot tvangsekteskap og
kjønnslemlestelse**

Tlf: 47 80 90 50 (man – fre 09 – 15)

E-post: kompetanseteamet@bufdir.no